

Suomen osallistumisen jatkaminen turvallisuussektorin koulutusyhteistyössä Irakissa

Tasavallan presidentin ja ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan yhteinen kokous (TP-UTVA) linjasi 15.11.2021, että Suomi jatkaa osallistumista OIR -operaatiossa noin 75 sotilaalla 1.1.–31.12.2022. Tämä sisältää osallistumisen koulutus- ja neuvonantotehtäviin Irakissa sekä osallistumisen tarpeellisiin esikunta-, hallinto- ja tukitehtäviin.

Ottaen huomioon, että varsinaista YK:n valtuutusta koulutustehtävälle ei ole, sekä kokonaisarvio operaation luonteesta ja olosuhteista, pidettiin perusteltuna, että eduskuntaa kuultaisiin antamalla asiasta selonteko (VNS 9/2021 vp). Ulkoasiainvaliokunta antoi 30.11.2021 mietinnön (UaVM 8/2021 vp) valtioneuvoston selonteon johdosta. Mietinnössä todetaan, että ulkoasiainvaliokunta pitää Suomen osallistumisen jatkamista turvallisuussektorin koulutusyhteistyössä Irakissa selonteossa esitetyllä tavalla perusteltuna. Eduskunta hyväksyi 8.12.2021 ulkoasiainvaliokunnan mietinnön pohjalta kannanoton (EK 46/2021 vp – VNS 9/2021 vp), jonka mukaan eduskunnalla ei ole huomautettavaa selonteon johdosta. Päätöksen osallistumisesta tekee tasavallan presidentti valtioneuvoston ratkaisuehdotuksesta sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain 2 §:n 1 momentin mukaisesti.

Irakin tilanne

Irakin yleinen turvallisuustilanne on viime aikoina hieman kohentunut, mutta se on hauras ja saattaa nopeastikin muuttua. Isisin hallussa ei enää ole maa-alueita, mutta sillä on edelleen Irakissa kannattajia ja nukkuvia soluja. Turvallisuustilanteen kehitys on kuitenkin mahdollistanut miljoonien maan sisäisten pakolaisten kotiinpaluun. Isisiltä vapautettujen alueiden vakauttaminen on jatkossakin edellytys sille, että kotiseudulle palataan ja sinne myös jäädyään. Irakissa järjestettiin 10.10.2021 ennenaikaiset parlamenttivaalit, jotka sujuivat pääosin rauhallisesti. Vaalien äänestysaktiivisuus jäi alhaiseksi, eikä mikään parlamentaarinen ryhmittymä saanut enemmistöä. Hallituksen muodostaminen kestääne kuu-kausia. Irakin taloustilanne jatkuu heikkona. Maan öljyyn perustuva talusrakenne on hyvin yksipuolinen ja yksityinen sektori on käytännössä olematon. Uuden hallituksen keskeisenä haasteena on saada jälleenrakennussuunnitelman toimeenpano liikkeelle. Maan sisäisen vakauden kannalta keskeistä on turvallisuussektorin uudistaminen ja erityisesti eri aseellisten ryhmittymien tuominen koordinoitusti valtion kontrollin alaisuuteen.

Operaation sisältö ja tavoitteet

Kansainvälinen Isisin vastainen koalitio (*Global Coalition against Daesh*) perustettiin Yhdysvaltain johdolla vuonna 2014. Koalitio tukeutuu YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmaan 2170 (2014). Koalition sotilaallinen toiminta Isisiä vastaan Irakissa ja Syyriassa tapahtuu *Operation Inherent Resolve* -operaation (OIR) puitteissa. OIR-operaatio Irakissa toteutetaan maan hallituksen pyynnöstä ja yhteisymmärryksessä tämän kanssa. Koulutus ja neuvonanto ovat osa OIR-operaation toimintaa. Tavoitteena on kehittää Irakin, mukaan lukien Irakin autonomisen kurdialueen, turvallisuusjoukkojen omaa kykyä torjua Isis, palauttaa laillisen valtiovallan kontrolli, sekä tukea alueellisen turvallisuuden ja vakauden palauttamisessa.

Operaation turvallisuustilanne ja riskiarvio

Irakin yleistilanne jatkuu epävakana. Isis muodostaa uhkan koko Irakin alueella, mukaan lukien Irakin autonominen kurdialue, missä turvallisuustilanne muutoin on muuta maata parempi. Merkittävin uhka koalitiolle ovat Iranin tukemien laittomien shia-militoiden iskut koalitiota ja Irakin asevoimien tukikohtia vastaan. Onnistuneen iskun saaman näkyvyyden johdosta lennokki-iskujen arvioidaan olevan eräs todennäköisimmistä vaikuttamiskeinoista koalitiota vastaan tulevaisuudessa. Bagdadin alueella turvallisuustilanne tulee todennäköisesti jatkumaan jännitteisenä. Todennäköisin uhka on shia-militioiden lennokki- tai raketti-isku tukikohtiin. Isis pyrkii todennäköisesti toteuttamaan korkean profiilin terrori-iskuja Bagdadissa. Toimintaympäristössä on otettava huomioon Irakin alueen miinavaara, joka koros-

tuu erityisesti liikuttaessa Iranin ja Kurdistanin raja-alueella sekä Isisin hallussa olleiden suurempien kaupunkien reuna-alueilla. Koronaepidemian muodostamasta terveysturvallisuudesta ja Irakin korkeista tartuntaluvuista huolimatta toiminta kaikissa tukikohdissa on jatkunut ja tartuntaryppäät on pystytty hallitsemaan.

Suomen osallistuminen ja tehtävät

Suomi päätti maaliskuussa 2015 osallistua koulutusyhteistyöhön Irakissa enintään viidelläkymmenellä sotilaalla yhden vuoden ajan. Seuraavana vuonna osallistuminen kaksinkertaistui noin sataan sotilaseen vastauksena myös Ranskan esittämään avunpyyntöön Lissabonin sopimuksen artiklan 42(7) mukaisesti Pariisin marraskuun 2015 terrori-iskuihin liittyen. Kesäkuussa 2017 Suomen osallistumista jatkettiin noin sadalla sotilaalla vuoden 2018 loppuun asti. Syyskuussa 2018 päätettiin jatkaa noin 80 sotilaalla vuoden 2019 loppuun asti, marraskuussa 2019 noin 80 sotilaalla vuoden 2020 loppuun saakka ja joulukuussa 2021 noin 80 sotilaalla vuoden 2021 loppuun saakka.

Suomen koulutus- ja neuvonantotoimintaa Irakissa on perusteltua jatkaa. Tarkoituksena on, että Suomi jatkaisi osallistumista operaatioon 1.1.2022 alkaen noin 75 sotilaalla vuoden 2022 loppuun saakka. Osallistuminen pitäisi sisällään koulutus- ja neuvonantotoiminnan, mukaan lukien operatiivisen neuvonannon, tarvittavan omasuojan, osallistumisen tarpeellisiin esikuntatehtäviin, sekä kansalliset tukija huolto-osat. Tavoitteena on vahvistaa Irakin, mukaan lukien Irakin autonomisen kurdialueen, turvallisuusjoukkojen omaa kykyä torjua Isis, palauttaa laillisen valtiovallan kontrolli sekä tukea alueellisen turvallisuuden ja vakauden palauttamista. Irakin keskushallinnon alaisiin turvallisuusjoukkoihin kuulumattomat puolisositaalliset PMF-joukot rajattaisiin edelleen suomalaisten antaman koulutus-, neuvonanto- ja avustustoiminnan ulkopuolelle, koska pidetään mahdollisena, että joukot voivat pitää sisällään ns. shiamilitariyhtymä.

OIR-osallistumisella Suomi tukee osaltaan kansainvälisen terrorismin, ml. Isisin, vastaista toimintaa. Samalla edistetään yhteistyötä Yhdysvaltojen kanssa. Koalition toiminnalla tuetaan Irakin kokonaisvaltaista vakauttamista, vaikuttaen samalla myös muuttoliikkeen taustalla oleviin syihin. Osallistuminen kehittää kansallisen puolustuksen suorituskykyjä.

Operaation oikeudellinen perusta ja voimankäyttö

Irakin kanssa ei ole kaikkia osallistujamaita kattavaa yhteistä, kriisinhallintaoperaatioissa tavanomaista joukkojen oikeudellista asemaa koskevaa sopimusta (*Status of Forces Agreement, SOFA*), vaan osallistujamaat ovat sopineet joukkojensa asemasta kahdenvälisesti Irakin hallituksen kanssa. Suomalaisten sotilaiden osallistumista koskeva Suomen ja Irakin hallitusten välinen noottienvaihto käytiin keväällä 2015. Sotilaiden asema ja aseiden kantaminen perustuisivat jatkossakin voimassa olevaan Suomen ja Irakin hallitusten väliseen noottiin.

Operaatioon osallistuvilla joukoilla ei ole yhteisesti sovittuja voimankäyttösääntöjä, vaan osallistujamaat antavat joukoilleen omat voimankäyttösäännöt. Suomen joukkojen osalta mahdollinen voimankäyttö perustuu kansainvälisen oikeuden tunnustamaan yksilön itsepuolustusosoikeuteen. Kansallisesti yksilön itsepuolustusosoikeus perustuu rikoslaisissa (39/1889) säädettyyn hätävarjeluun. Koulutuksessa sekä neuvonantotoiminnassa voi mahdollisesti syntyä tilanteita, jotka vaativat voimankäyttöä itsepuolustukseksi. Kansallisesti voimakeinojen käytöstä säädetään sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain (211/2006) 27 §:ssä. Suomi on antanut kansalliset voimankäyttöohjeet operaatioissa palveleville sotilaille.

Osallistumisen kustannukset

Vuoden 2022 osalta kustannukset osallistumisesta OIR-operaatioon olisivat UM:n pääluokassa (mom. 24.10.20) noin 8,4 miljoonaa euroa sisältäen rotaatiokoulutuksen kustannukset, jotka katetaan momentin 24.10.20 käyttösuunnitelman kohdasta ”yhteiset menot” ja PLM:n pääluokassa (mom. 27.30.20) noin 7,3 miljoonaa euroa. Osallistumisen jatkaminen voidaan toteuttaa valtioneuvoston julkisen talouden vuosien 2022-2025 suunnitelman mukaisesti. Vuoden 2022 osalta kustannukset on sisällytetty vuoden 2022 talousarvioesitykseen ja sen täydennykseen.